

Stockholms gröna grodor

Sveriges två nordligaste lokaler för ätlig groda
(*Rana esculenta* L.) in memoriam

Av Leif Westrin

leif.westrin@chello.se

Foto: Författaren©

Sveriges grodor av släktet *Rana* delas generellt upp i brungrödor och gröngrodor. De bruna arterna är vanlig groda (*Rana temporaria*), åkergroda (*Rana arvalis*) och långbensgroda (*Rana dalmatina*). De gröna arterna är gölgroda (*Rana lessonae*) och ätlig groda (*Rana esculenta*).

Den ätliga grodan vilken jag kommer att beröra i denna artikel anses som en hybridform mellan de två närliggande arterna gölgroda och sjögroda (*Rana ridibunda*) som har en mer sydlig och östlig utbredning och inte förekommer i Sverige. Den ätliga grodan återfinns i nutid i Skåne och lär finnas på några få spridda lokaler i Småland och Östergötland. Gölgrodan förekommer på ett antal lokaler efter norra Upplandskusten och dessa är därmed Stockholms närmaste lokaler för gröngroda i recent tid. Upplandslokalerna är noga studerade av ett flertal forskare, bland annat Per Sjögren och SHF har årligen en exkursion till dessa lokaler för att där få ynnesten att se den och lyssna till dess kväk i lövsprickningens tid.

Mindre känt är att det i

Stockholmsområdet till helt nyligen existerat ett par vitala (livskraftiga) lokaler för ätlig groda som nu är utgångna genom mänsklig påverkan, vilket är att beklaga. Mer om detta kommer jag att belysa längre fram.

Historik

I början av sextioalet nådde ryktet mig att »en grön groda« infångats i närheten av Stockholm och funnits till salu på Gröndals Zoo, en dåtida zoobutik. Enligt ägaren var den infångad vid Mörtviken i Mälaren av skolpojkar (Börje Flärdh, muntl. medd.). Skeptiskt avfärdade jag det som just ett rykte om »gröna grodor« som

Ätlig groda solande sig i strandkanten, Judarn 1975

vanligt florerade varje vår och underlät tyvärr att undersöka saken närmare. Ett par år senare då jag telefonledes talade med Olle Rosenqvist – ägare av Stockholms Terrarium, vid denna tid beläget på Fleminggatan – meddelade han mig att gröna grodor hade infångats i Stockholms närhet och lämnats in till terrariet. Jag lät mig omedelbart transporteras av tunnelbanan till Fleminggatan. Väl inne på terrariet kunde jag själv konstatera att det verkligen var gröna grodor som infångats.

I ett akvarium med gammal vass och vilda svenska vattenväxter, halvfullt med vatten och med en korkskiva som landdel låg ett antal klart gröna grodor med en vacker ljus rygglinje. Exalterat frågade jag Olle var de fångats varpå han först bara såg hemlig ut men berättade senare att de hade infångats på Kungshatt, en ö i sjön Mälaren som enligt honom var mycket svår att besöka utan egen båt. Olle artbestämde de kraftiga gröna grodorna till ätlig groda (*Rana esculenta* L) med hjälp av sitt rikliga privata bibliotek på terrariet.

Det skulle sedan dröja ett flertal år innan jag skulle få förnyad kontakt med denna art. Året var 1973 och det var vår och mitt i lövsprickningen då min gamle vän, den kände terrariehållaren och amfibieexperten Bernt Nilsson sin vana trogen tog sin morgonpromenad för att med slaghåv fånga insekter till

Summary

The author presents information regarding two localities of the Edible Frog (*Rana esculenta* L.) in the vicinity of Stockholm. The frogs were introduced in 1962. The two localities: Kungshatt (an island in the lake Mälaren) and the lake Judarn (A nature reserve).

The frogs originating from Waspik, the Netherlands adapted well and thrived for many years.

Several excursions to Kungshatt and the lake Judarn undertaken by the author and others are vividly described. The reason for extinction seems to be due to vegetation overgrowth and the introduction of Signal crayfish (*Pacifastacus leniusculus*).

sina terrariedjur på ängarna kring Judarn vid Åkeshov strax norr om Stockholm. Han upptäckte då en grön groda som satt och solade sig vid kanten av ett dike som utmynnande i sjön belägen i området. Han såg med sina vana ögon att det var en ätlig groda och informerade mig om sitt fynd samma dag då han sin vana trogen kom in på terrariet för att prata bort en stund. Olle blev eld och lågor och sade entusiastiskt: »Här skall ordnas en expedition, jag vet ett ställe i Mälaren där arten finns och jag har en vän med båt!«.

Kungshatt

Äntligen skulle gåtan med grodorna på Kungshatt få en lösning. Efter att Olle ringt sin vän med båten var saken avgjord. Olle, min flickvän Margita Lensing och jag fick en uppfriskande båtfärd följande helg. Att lägga till vid ön visade sig inte vara lätt då den stupar brant ned i sjön. Men vi fann till slut en ankarplats på öns sydsida där vi kunde landstiga. Vi fann en stig och vi sökte oss mot det inre av ön. Vi passerade rester av öns gamla tegelbruk där ett flertal skogsödlor observerades. Efter att vi promenerat ytterligare en bit och marken planat ut hörde vi ljudet av grodor genombryta kören av trastar, lövsångare och bofinkar, vilket ökade vår iver. Vi följde ljudet och var strax framme där en underbar syn mötte oss. En perfekt liten vacker damm som var omgärdad av sälg och hassel med klart vatten, endast med spridda ruggar av säv och nate flytande på ytan Dess strandkant bestod av glest bevuxen lera. Vi fann snart att det fanns fler dammar av samma typ då vi entusiastiskt genomsökte terrängen. Att det var det gamla tegelbrukets lertäkter som bildat dessa dammar fick jag veta långt senare av vännen Kurt Elmquist

Det var i mitten av maj, vädret var perfekt: solen sken och det var varmt. Grodorna kväk- te från alla håll vilket var till stor hjälp för oss

Peter lockar grodor vid en av dammarna på Kungshatt

att lokalisera öns dammar. Vi stannade på ön hela dagen och fotograferade det vi såg. Det var som att ha förflyttats till betydligt sydligare nejder. Ett flertal ungdjur observerades. De vuxna hanarna visade sig lätta att locka till sig genom härmning. En hane infångades och blev fotograferad för att sedan återbördas till vattnet. I en av dammarna huserade ett par av svarthakedopping (*Podiceps auritus*), en ovanlig fågel. Vi fann även dammruda (*Carassius carassius*) i det klara vattnet.

Två år senare, också då i maj, hyrde SHF-medlemmen Peter Ekblom och jag en kanot vid Mälärhöjdsbadet och paddlade vådligt över farleden till Kungshatt där vi drog upp och gömde kanoten. Det var en varm dag och vi hittade snart sti-

Av Peter inlockade ilskna grodor, Kungshatt

Kungshatts mest produktiva damm, där mängder av unga grodor observerades 1973

gen upp till dammarna för att mötas av den månghövdade grodkören. Peter, exalterad av denna naturupplevelse, visade sig vara en virtuos gällande grodhärming och hade snart samlat på sig ett flertal ilskna, kväkande hanar, vilka lätt kunde fotograferas. Dagen förflöt med

Sjön Judarn, fyndlokal för ätlig groda 1975

fågel och grodskådning, vi noterade till vår belåtenhet att doppingparet fanns kvar i sin damm. Ett oförlömligt störningsmoment i denna idyll var då två studenter dök upp med håvar i händerna. Det visade sig att de tänkt ordna »billiga« försöksdjur till ett experiment. Jag ifrågasatte det lämpliga med detta handlande och den ene, vilken jag träffat tidigare i ett annat sammanhang, informerade mig med tydligt klassrelaterad snorkighet att han minsann kunde fånga hur många grodor han ville eftersom fridlysningen inte gällde fångst för universitetets räkning. Då tröttnade jag på att argumentera om saken och de fick göra en snabb och snöplig sorti från platsen med oför rättat ärende. Då eftermiddagen kom och vi tvingades bryta upp från detta grodparadis fann vi till vår lättad att kanoten fanns kvar i sitt gömsle, vilket klart underlättade vår återfärd från ön.

Judarn

Efter Olles och min exkursion till Kungshatt var det dags att kontrollera Bernt Nilssons fynd. Margita och

jag åkte ut till Åkeshov följande helg och fann snart diket vid sjön efter Bernts precisa anvisningar. Nu var det spännande. Jag smög efter dikeskanten och där var den! En årsunge, vackert grön, som solade sig i vattenbrynet och den dök snabbt ner i vattnet då jag närmade mig. Då jag stannade och lyssnade kunde jag höra grodkören utifrån sjön. Jag vadade ut i ett myggrikt alkärr beläget vid sjöns sydsida. Det blev en plumsande färd över gungflyn och gyttja innan jag kom fram till vattenbrynet; nu duktigt myggbiten. Efter en stunds tyst väntan på plats ute vid vattnet började gro-

Peter Ekblom med ätlig groda vid Judarn 1975

dorna åter kväka runt omkring mig och de kunde sedan genom härmning lätt lockas in på lämpligt avstånd för fotografering.

Efter detta oförglömliga besök vid Judarn skulle det bli flera. Personligen besökte jag lokalen ett flertal gånger varje vår för att njuta av grodkören. Judarn blev en omtyckt lokal att besöka för SHF och även Reptilia, som på 80-talet var en annan livaktig herpetologisk förening från Stockholms södra förorter. Det är från denna tid SHFs högt uppskattade årliga tradition att grilla korv och om vädret tillåter bad och lek i sommarkvällen vid Judarn har sitt ursprung.

Hur gröngrodorna

kom till lokalerna och deras ursprung

Kungshatts och Judarns gröngrodors ursprung är en fråga som vållat många huvudbry. Med lite detektivarbete där jag har fått hjälp av mina vänner kan äntligen dimmorna skinngas. I början av det gyllene sextioalet, närmare bestämt sommaren 1962, fick enligt Kurt Elmquist en person vid namn Rolf Ullberg en sändning grodor från sin vän, den välkände herpetologen och reptiluppfödaren Bert Langerwerf i Holland. Dessa hade enligt uppgift infångats i Waspik, Holland. Ullberg (1963) berör denna utplantering på en inte namngiven Mälare i

Zusammenfassung

Der Autor stellt Information über zwei Lokalitäten der Grünfrosch (*Rana esculenta* L.) in der Nähe von Stockholm vor. Im Jahr 1962 wurden die Frösche eingeführt. Die zwei Lokalitäten: Kungshatt (eine Insel im See Mälaren) und der See Judarn (ein Naturschutzgebiet).

Die Frösche, die aus Waspik, die Niederlande stammten, haben sich gut angepaßt und viele Jahre gedeihen. Mehrere Exkursionen, nach Kungshatt und dem See Judarn, die von der Autor und andere untergenommen wurden sind lebendig beschreibt. Die Anleitung zum Austerben scheint die Überwachsung der Vegetation und die Einführung der Signalkrebse (*Pacifastacus leniusculus*) zu sein.

tidskriften Akvariet 1963 där han omtalar hur han planterade ut ett femtiotal exemplar av ätlig groda härrörande från Waspik på ön. Huruvida Judarns gröngrodor härstammar från samma källa har inte kommit till någon klarhet men sannolikheten är stor att även denna population är från samma källa. Exemplet från Mörtviken är med största sannolikhet resultatet av naturlig spridning från den förhållandevis närbelägna Kungshatt.

Utdöendet, slutet på en epok

Vid ett flertal exkursioner till Kungshatt i senare tid (Mikael Norström med flera) har inga grodor observerats och biotopen har förändrats genom igenväxning och skuggning. Den sista mig kända observationen av ätlig groda på Kungshatt gjordes av Kurt Elmquist och Mikael Norström vid en exkursion den 4/8 1983. Vid Mikael Norströms senaste besök på lokalen visade det sig svårt att lokalisera dammarna p.g.a. igenväxning och uttorkning av de forna lertäkterna. Igenväxning med bladvass och kaveldun på grund av kvävenedfall är tyvärr ett accelererande problem (Per Gulve Sjögren pers. medd.) Sorgligt och med saknad är tyvärr de gröna grodornas saga all på Kungshatt, de är med största sannolikhet utdöda. Populationen kunde ha räddats genom aktiv biotopvård, t.ex. nedhuggning av skymmande träd och vassrensning i dammarna. Orsaken till utdöendet av sjön Judarns population av ätlig groda är sannolikt en utplantering av signalkräfta (*Pacifastacus leniusculus*) (Kurt Elmquist pers. medd.). Kräftinplanteringen verkar ha starkt decimerat övriga groddjur såsom stor vattensalamander (*Triturus cristatus*). Vanlig padda (*Bufo bufo*) som är skyddad från predation genom sin giftighet har dock klarat sig. Då Judarnområdet är naturreservat finner jag det obegripligt hur tillstånd för kräftisättning har kunnat ges om det nu är en legal inplantering av signalkräfta som verkställts. De

De två lokalerna hade god förnying.
Här tre ungdjur i Marpitax hand Kungshatt 1973

Ätlig groda från Kungshatt fotograferad på
Stockholms Terrarium, därefter återbördad till fyndplatsen

Lokal för ätlig groda och svarthakedopping, Kungshatt

sista personer som hade ynnesten att lyssna till grodsången var Thomas Rådestad och Mikael Lundberg m.fl. vid föreningen Reptilias årliga gröngrodeexkursion den 4/6 1986 till Judarn. En vacker epok har gått i graven – de gröna grodornas kör har tystnat för alltid, mänsklig initiativförmåga förde dem till dessa lokaler, mänsklig dumhet lät dess sydliga röster försvinna in i tomheten.

Rana esculenta in memoriam.

Tackord

Jag vill varmt tacka Kurt Elmqvist och Mikael Lundberg för ovärderlig hjälp i mitt »detektivarbete« gällande dessa grodors ursprung och mina SHR- vänner Alexander Westerström och Richard Wahlgren för kritiskt läsande av manuskript och kommentarer. Jag vill även tacka Per Gulve Sjögren för givande samtal om gröngrodor och om små populationers utdöende. Postumt vill jag tacka Olle Rosenqvist för hjälp och engagemang. Sist men inte minst tackar jag Börje Flärdh och många andra som givit upplysningar om grodfynd runt vår huvudstad.

Referenser:

- Sjögren, P. (1989): *Orsaker till små populationers utdöende: Metapopulationsdynamik hos gölgrodan och andra arter.* Naturvårdsverket, Rapport 3686, 44 s.
- Ullberg, R. (1963): *Ätliga grodan.* Tidskriften Akvariet, Göteborg, 37(3): 44-45.